

Natuur.oriolus

bpost
PB-PP
BELGIE(N) - BELGIQUE

Retouradres: Natuurpunt,
Coxiestraat 11, 2800 Mechelen

VLAAMS DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR ORNITHOLOGIE | APRIL-MEI-JUNI 2018 | JG 84 | NR 2
NATUURPUNT | COXIESTRAAT 11 | B-2800 MECHELEN

natuurpunt
Studie

Negen jaar onderzoek
op Nachtzwaluwen

37

Zeldzame vogels in 2017

49

Kleine Mantelmeeuwen
in het binnenland

44

Kleine Mantelmeeuwen in de achtertuin, diep in het Vlaamse binnenland

» Marc Herremans

Dit artikelje is het tweede in een reeks over snelle en opvallende veranderingen in vogelpopulaties om me heen (zie Herremans & Gielen 2017 voor het eerste over Ekster). De afgelopen decennia is de Kleine Mantelmeeuw spectaculair toegenomen in Vlaanderen, ook diep in het binnenland. Het gaat vooral om vogels die hier in de lente en zomer rondhangen.

» Groep Kleine Mantelmeeuwen *Larus fuscus* in het binnenland. 4 juni 2016. Achter Schoonhoven, Langdorp, Aarschot (VB) (Foto: Guy Janssens)

Historisch zeldzaam

De eerste Kleine Mantelmeeuw *Larus fuscus* voor Vlaams-Brabant werd gemeld in 1956 (Herroelen & De Fraine 1975). Tot in het midden van de jaren 1970 waren er amper 16 waarnemingen (Herroelen & De Fraine 1975, Herroelen *et al.* 1978). Vanaf de jaren 1970 werd de soort minder zeldzaam in Vlaams-Brabant (Callebaut 1977). Voor Limburg vermeldden Lippens & Wille (1972) toen amper een paar gevallen. Vooral na 2005 nemen de aantallen daar fors toe (Avifauna van Limburg in voorbereiding).

Een gelijkaardig beeld vinden we in Nederlands Limburg (van Noorden 2006). De eerste melding was in 1957; t.e.m. 1973 waren er slechts 6 gevallen. Vooral sinds 1990 namen de aantallen zeer snel toe en tegen de eeuwwisseling verbleven er in de zomer

enkele duizenden Kleine Mantelmeeuwen in de provincie. Door sluiting van stortplaatsen zijn de aantallen afgenomen sinds 2000.

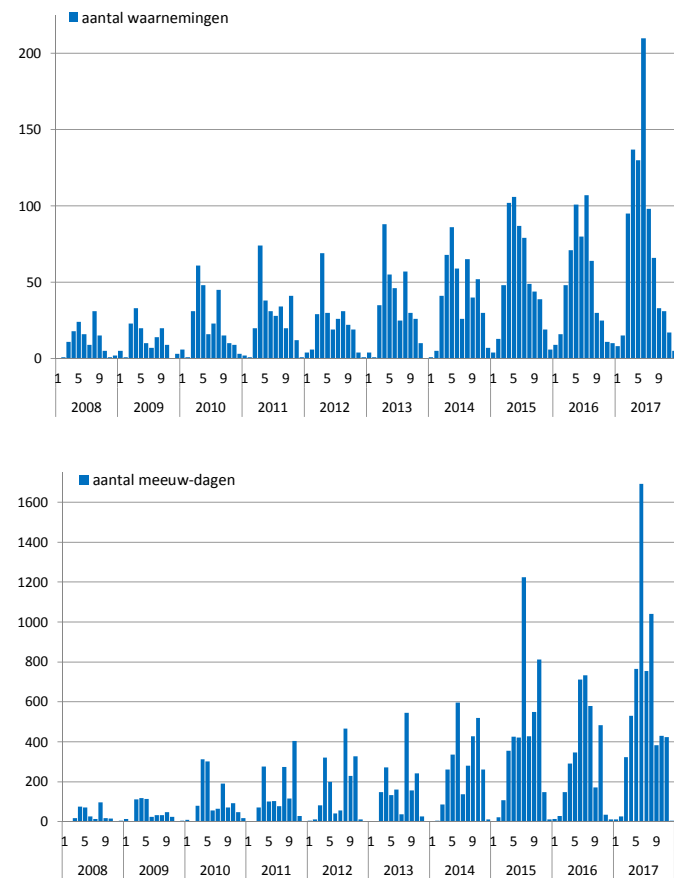
De eerste broedgevallen van Kleine Mantelmeeuwen voor België werden in 1985 genoteerd in het Zwin (Vandenbulcke 1989). Rond die periode was de soort een schaarse zomervogel aan de kust (voornamelijk onvolwassen vogels). Er was vooral najaarstrek langs de kust van half augustus tot begin november en voorjaarstrek in maart en april (Vandenbulcke 1989).

» Kleine Mantelmeeuw *Larus fuscus*. Aarschot (VB) (Foto: Raymond Vandenhoudt)

Nu banaal

Met 5000 paar piekte het aantal broedgevallen van Kleine Mantelmeeuwen langs de Vlaamse kust vooral tussen 2002 en 2012. Dat is ondertussen alweer teruggevallen tot de helft (Stienen *et al.* 2017), o.a. door versterking van broedplaatsen. Als reactie zijn ze meer verspreid en hier en daar ook in het binnenland beginnen broeden op daken, bv. in de haven van Antwerpen (Stienen & Martens 2016) en in Zedelgem (Stienen & Matheve 2017).

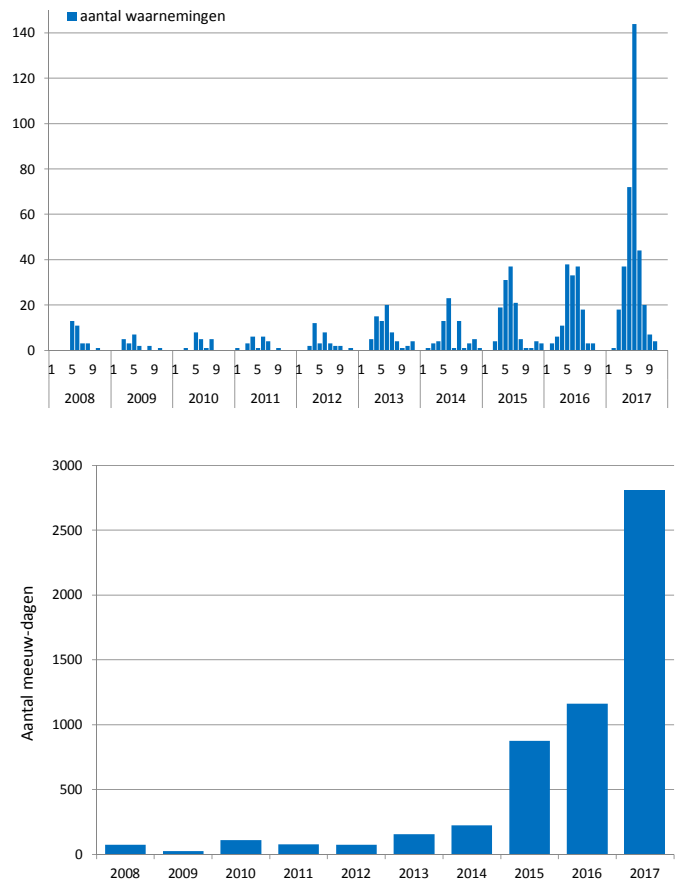
» Figuur 1. Aantal waarnemingen en aantal gemelde Kleine Mantelmeeuwen *Larus fuscus* (meeuw-dagen) in het binnenland (op basis van een selectie waarnemers die de soort regelmatig meldt in www.waarnemingen.be).

Figure 1. The number of records (left) and the number of Lesser Black-backed Gulls *Larus fuscus* (bird-days) (right) inland (at >70 km from the coast) in Flanders (based on a selection of observers regularly submitting records of the species to www.waarnemingen.be).

Ook diep in het binnenland zijn de aantallen ondertussen spectaculair veranderd. De afgelopen jaren zie ik bv. in de lente en zomer dagelijks Kleine Mantelmeeuwen. In het Hageland verblijven er in de zomer ook steeds meer en grotere groepen. Dit artikel schetst vanuit een persoonlijk perspectief die snelle toename van Kleine Mantelmeeuw in het binnenland de afgelopen 10 jaar.

Gegevens

We legden een buffer van 70 km langs de kust en deelden het land vervolgens op in een kustregio en binnenland: alles wat <70 km van zee- of brakwater ligt, werd beschouwd als kust en alles op >70 km als binnenland. Die grenswaarde is gebaseerd op de dagelijkse foerageerbewegingen van gezenderde Kleine Mantelmeeuwen die langs de kust broeden: alhoewel sommige vogels tot 80 km het binnenland intrekken vanaf de broedplaatsen in Zeebrugge en Vlissingen, lijkt de grote meerderheid toch op minder dan 70 km van de kust te blijven (Stienen *et al.* 2016, webref 1). Ik vergeleek voor beide zones de gegevens uit [waarnemingen.be](http://www.waarnemingen.be). Enerzijds voor een groep waarnemers die regelmatig Kleine Mantelmeeuwen melden: wie de afgelopen 3 jaar minstens 30 waarnemingen per jaar invoerde werd weerhouden in de selectie. Anderzijds gebruikte ik mijn eigen waarnemingen, waarbij ik de afgelopen 10 jaar alle Kleine Mantelmeeuwen die ik in het binnenland zag noteerde. Aantallen worden opgeteld tot “meeuw-dagen”: 10 op dag 1 en 15 op dag 2 (al dan niet op dezelfde plaats) geeft samen 25 meeuw-dagen.

» Figuur 2. Aantal waarnemingen en aantal gemelde Kleine Mantelmeeuwen *Larus fuscus* (meeuw-dagen) in het binnenland (vooral Hageland/Zuiderkempens) door één waarnemer (MH) die alle waarnemingen registreerde.

Figure 2. The number of records (left) and the number of Lesser Black-backed Gulls *Larus fuscus* (bird-days) (right) inland (mainly Hageland/Zuiderkempens) based on a single observer (MH) who recorded all observations.

► Kleine Mantelmeeuwen *Larus fuscus*. 28 april 2018. Zandwinning Lochristi (O)
(Foto: Herman Blockx)

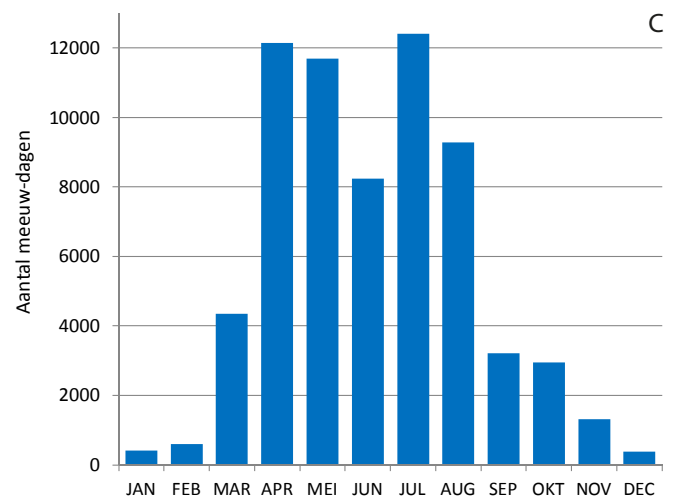
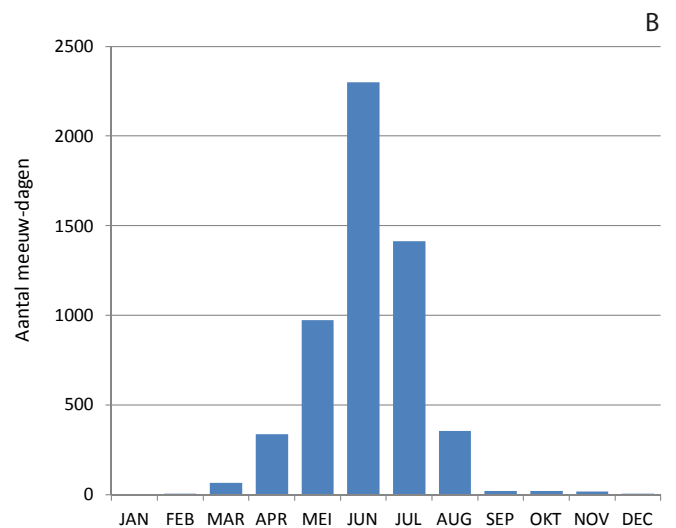
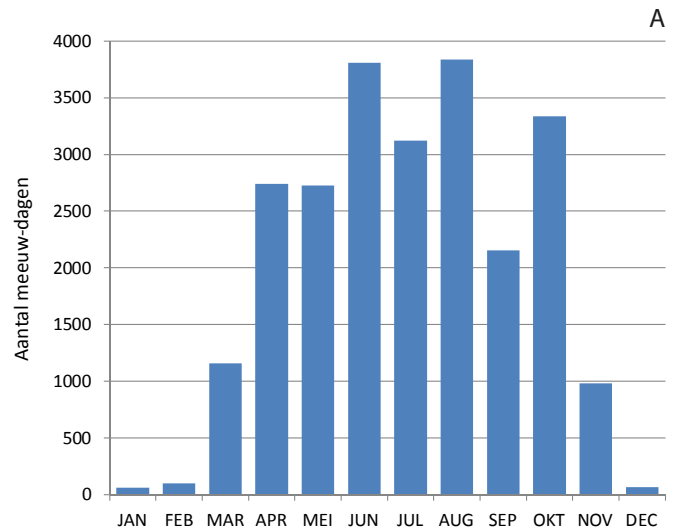
Recent snelle toename in het binnenland

Het aantal waarnemingen van Kleine Mantelmeeuwen en het aantal gemelde vogels nam de afgelopen 10 jaar hand over hand toe in het binnenland (Figuur 1). Het aantal meeuw-dagen steeg de laatste jaren 3x sneller dan het aantal waarnemingen omdat er steeds meer grotere groepen worden gezien. Terwijl het 30 jaar geleden nog vooral om enkelingen ging, zijn groepen van tientallen tot zelfs enkele honderden Kleine Mantelmeeuwen nu gewoon geworden. 2016 was zwakker ten opzichte van de hele sterke jaren 2015 en 2017.

Op basis van mijn eigen waarnemingen (voornamelijk in de Zuiderkemp en Hageland op de grens van de provincies Vlaams-Brabant, Limburg en Antwerpen), is de toename in die regio nog recenter en nog sterker. Vooral 2017 springt er helemaal uit (Figuur 2). Kleine Mantelmeeuwen zijn hier nu met tientallen te vinden op akkers, weilanden, plassen of vennen. Verder schuimen ze parkings van shoppingcentra en de omgeving van frituren af, evenals tuinen waar loslopend pluimvee gevoederd wordt. De habitatkeuze is m.a.w. heel breed: natuurgebied, landbouwgebied en (voor)stedelijk gebied. Vooral op plaatsen waar ze gemakkelijk toegang hebben tot voedsel lopen de aantallen op en is de aanwezigheid bijna continu. Kleine Mantelmeeuwen kunnen uren op dezelfde plaats rondhangen, maar ze verplaatsen zich ook vaak, ook over grote afstanden (en op grote hoogte). Er zijn opvallende pendelbewegingen van en naar (mij onbekende) slaapplekken die blijkbaar ten noorden of oosten van Vlaams-Brabant liggen.

► Kleine Mantelmeeuw *Larus fuscus*. 11 mei 2017. Het Vinne, Zoutleeuw (VB)
(Foto: Guy Mariën)

► Figuur 3. Seizoenpatroon van Kleine Mantelmeeuwen *Larus fuscus* (aantal per maand): (a) voor het binnenland (selectie waarnemers, zonder MH), (b) in het Hageland/Zuiderkemp (waarnemingen MH) en (c) langs de kust (waarnemingen uit www.waarnemingen.be).

Figure 3. The number of Lesser Black-backed Gulls *Larus fuscus* reported by month: (a) inland (based on a selection of observers, without MH), (b) in the Hageland/Zuiderkemp (records MH), and (c) along the coast (records from www.waarnemingen.be).

Een echte zomervogel

Er is grote variatie in de loop van het jaar (Figuur 3). Kleine Mantelmeeuw is een uitgesproken zomervogel: er zijn weinig waarnemingen van december tot februari, de meeste komen aan of trekken door in maart en vooral april-mei. Nadien komen er nog veel bij in de zomer, typisch voor onvolwassen vogels (Bosman 2011). In juni worden er minder gemeld langs de kust en misschien schuiven die onvolwassen vogels vooral door naar het binnenland. Na augustus nemen de aantallen weer snel af. In de beperktere regio van de Zuiderkempen (op aanzienlijke afstand van de grotere rivieren) is de soort vrijwel afwezig van september tot februari. In de periode maart-mei arriveert een aanzienlijk aantal vogels en in juni en juli volgt een opvallende piek (Figuur 3b).

Past in breder kader

Eind jaren 1980, toen de soort nog maar net begon te broeden langs de kust, waren het vooral onvolwassen vogels die aan de kust overzomerden (Vandenbulcke 1989). In het diepe binnenland (bv. Nederlands Limburg) zou het ook vooral om onvolwassen vogels gaan (webref 1, van Noorden 2006), maar in Vlaanderen blijkt dat niet onderzocht te zijn. Ook broedvogels foerageren courant in het binnenland tot op meerdere tientallen km van de broedplaatsen (Stienen *et al.* 2016), maar die afstand tot de kolonies rekenden we daarom tot de "kustzone" in deze analyse.

De toename van Kleine Mantelmeeuw in het Vlaamse binnenland kadert in de geweldige uitbreiding van de soort in West-Europa (Lippens & Wille 1972, Pons & Yéssou 1997) en ook langs de Belgische kust (Stienen *et al.* 2017). De soort is ondertussen verder van de kust gaan broeden, bv. op daken in steden en industriegebieden (webref 2, Stienen & Martens 2016, Stienen & Matheve 2017). De halvering van het aantal broedparen langs de Vlaamse kust na 2012 (Stienen *et al.* 2017) zien we echter niet terug in de gegevens van het binnenland (Figuren 2 & 3). Er spelen dus nog andere dingen dan een directe link met het diep in het binnenland foerageren van de broedvogels uit Vlaanderen en Zeeland.

Er zijn al langer grote slaapplekken van Kleine Mantelmeeuw gekend in Nederlands Limburg (van Noorden 2006). In Vlaanderen zijn de slaapplekken in het binnenland schaars en weinig belangrijk (een paar tientallen tot max. 150 vogels): beneden Netevallei (Eeckhoven), rond Mechelen en Wintam, Vilvoorde, Molsbroek (Lokeren), Spaarbekken Kluisen (Ertvelde), Callemoie (Nazareth) en op enkele andere plaatsen in Oost-Vlaanderen, af en toe op de Maatheide in Lommel. In Averbode Bos & Heide sliepen in juni-juli 2014-2015 tot 300 vogels. De grootste slaapplekken liggen in Wallonië, waar bv. duizenden vogels slapen in de Maasvallei (waarnemingen.be).

Weer een nieuw probleem bij ?

Soms is er de neiging om alles wat sterk afneemt als een drama te aanzien en alles wat snel toeneemt als een probleem en overlast. Grote meeuwen hebben een slechte naam: bv. als potentiële predatoren, waaronder ook van eieren en kuikens van weidevogels (Lippens & Wille 1972, Van Impe 2003). De restpopulaties van weidevogels hebben al problemen genoeg en kunnen een overvloed aan opportunistische predatoren missen. Populaties weidevogels in de kustpolders kennen de grote meeuwen natuurlijk al veel langer, maar voor binnenlandse populaties van vooral Kievit *Vanellus vanellus* zijn Kleine Mantelmeeuwen een nieuw gegeven. Tijdens een intensieve studie naar broedsucces van Kievit in Vlaams-Brabant werden Kleine Mantelmeeuwen frequent opgemerkt op akkers en weilanden waar Kieviten broedden, maar er werden geen gevallen van (poging tot) predatie van eieren of kuikens opgemerkt (Herremans *et al.* 2017). De meeuwen zoeken er kennelijk iets anders. Kieviten

vielen de meeuwen ook nauwelijks lastig, en kennen hen dus blijkbaar amper als gevaar voor nestpredatie. Of Kieviten hier nog een leerproces moeten doormaken valt nog te bezien. Momenteel ziet het er naar uit dat meeuwen weinig risico vormen. In Nederland zag ik wel al Kieviten met jongen systematisch Kleine Mantelmeeuwen aanvallen en verjagen.

Marc Herremans, Natuurpunt Studie, Coxiestraat 11, B- 2800 Mechelen. marc.herremans@natuurpunt.be

Referenties

- Bosman D. 2011. Seizoenale aantalspatronen bij meeuwen langs de Vlaamse kust. *Vogelnieuws* 16: 18-23.
- Callebaut E. 1977. Evolutie van enkele meeuwensoorten in Brabant in 1975 en 1976. *Ornis Brabant* 72: 3-6.
- Herremans M. & K. Gielen 2017. "Bouwgrond": ook voor Eksters. *Natuur.oriolus* 83(3): 77-82.
- Herremans M., I. Jacobs I. & P. Vanormelingen 2017. *Toekomst voor de Kievit: onderzoek naar oorzaken van de sterke afname*. Rapport Natuurpunt Studie 2017/22, Mechelen.
- Herroelen P. & R. De Fraine 1975. *Inventaris van de vogels van Brabant 1900-1974*. De Wielewaal, Afdeling Brussel.
- Herroelen P., R. De Fraine, E. Callebaut & J. De Boe. 1978. *Inventaris van de vogels van Brabant: eerste aanvulling 1975-1976*. De Wielewaal, Afdeling Brussel.
- Lippens L. & H. Wille 1972. *Atlas van de vogels in België en West Europa*. Lannoo, Tielt.
- Pons J.-M. & P. Yéssou 1997. Lesser Black-backed Gull. Pp. 336-337 in Hagemeyer W.J.M. & M.J. Blair. *The EBCC atlas of European breeding birds*. T & AD Poyser, London.
- Stienen E. & D. Martens 2016. Telling van de meeuwenpopulatie in de omgeving van Ouland in de Antwerpse haven. *Vogelnieuws* 26: 22-25.
- Stienen E. & H. Matheve 2017. Broedende grote meeuwen in de gemeente Zedelgem. *Vogelnieuws* 29: 31-36.
- Stienen E., P. Desmet, B. Aelterman, W. Courtens, S. Feys, N. Vanermen, H. Verstraete, M. Van de walle, K. Deneudt, F. Hernandez, R. Houthoofd, B. Vanhoorne, W. Bouten, R.-J. Buijs, M. Kavelaars, W. Müller, D. Herman, H. Matheve, A. Sotillo & L. Lens 2016. GPS tracking data of Lesser Black-backed Gulls and Herring Gulls breeding at the southern North Sea coast. *ZooKeys* 555: 115-124.
- Stienen E., W. Courtens, M. Van de Walle, N. Vanermen & H. Verstraete 2017. *Monitoring van kustbroedvogels in de SBZ-V 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist' en de westelijke voorhaven van Zeebrugge tijdens het broedseizoen 2016*. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2017 (21). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.
- Vandenbulcke P. 1989. *Kleine Mantelmeeuw*, pp. 215-216 in: Vlavico. *Vogels in Vlaanderen, voorkomen en verspreiding*. Bornem, I.M.P.
- van Noorden B. 2006. *Kleine Mantelmeeuw* pp. 321-323 in: Hustings F., J. van der Coelen, B. van Noorden, R. Schols & P. Voskamp. 2006. *Avifauna van Nederlands Limburg*. Stichting Natuurpublicaties Limburg, Roermond.
- Van Impe J. 2003. Voortplantingssucces van Kievit *Vanellus vanellus*, Grutto *Limosa limosa* en Tureluur *Tringa totanus* te Antwerpen-Linkeroever. *Natuur.oriolus* 69(2): 45-59.

Webreferenties

- Webref 1: <http://www.lifewatch.be/birdmap?group=Kleine%20mantelmeeuw>
- Webref 2: <https://nijmegen.waarneming.nl/soort/atlas/?id=131> atlas vogels Nijmegen

Samenvatting - Summary - Résumé

Vijftig jaar geleden was de Kleine Mantelmeeuw nog een zeldzaamheid in het Vlaamse binnenland. Nu is het hier een gewone soort geworden, waarvan er soms tot honderden samen te zien zijn in de zomer. De aantallen nemen nog van jaar tot jaar sterk toe in het diepe binnenland. Aankomst is in maart-mei en doortrek of vertrek van juli tot oktober. Terwijl er langs de kust een dip is in de gemelde aantallen in juni, vormt dat net de piekmaand in het binnenland. De toename past in de bredere toename in West-Europa. Weidevogelbeschermers vrezen er een probleem bij gekregen te hebben, maar of dat terecht is valt nog te bezien.

Lesser Black-backed Gulls in the garden, inland in Flanders.

Lesser Black-backed Gull Larus fuscus was a rarity inland 50 years ago. Except during winter, they can now be found daily, sometimes in the hundreds. Inland, numbers continue to increase sharply. Arrival is in March-May and passage/departure from July to October. While numbers reported are lower along the coast in June, peak numbers

occur inland during this month. The increase fits the general picture of increase in western Europe. People involved in the conservation of meadow birds may think they have to cope with an additional problem, but it remains to be proven that the gulls have an impact.

Les Goélands bruns dans l'arrière-pays

Il y a cinquante ans, le Goéland brun Larus fuscus était encore une rareté dans l'arrière-pays flamand. Maintenant, il est devenu une espèce commune, dont on observe parfois jusqu'à des centaines d'individus ensemble en été. Les nombres continuent d'augmenter considérablement d'année en année. L'arrivée se situe en mars-mai, le passage et le départ de juillet à octobre. Bien qu'il y ait un creux le long de la côte dans les chiffres rapportés en juin, c'est pendant ce mois qu'on enregistre la pointe dans l'intérieur du pays. L'augmentation correspond à l'accroissement à grande échelle en Europe occidentale. Ceux qui s'occupent de la protection des oiseaux des prairies craignent d'avoir un problème de plus, mais il reste à voir si cela est justifié.

BESTE KOOP
roots

- 8x32 HD € 499,-
- 10x32 HD € 519,-
- 8x42 HD € 549,-

- 10x42 HD € 579,-
- 8x56 HD € 639,-

Alle **MeoPro HD** verrekijkers worden bij Meopta met de hand gebouwd en samengesteld met hoogwaardige componenten. Dit staat garant voor optische perfectie en betrouwbare prestaties in het veld.

Fluoride lenselementen zorgen voor ongekende resolutie en helderheid zonder noemenswaardige kleurfouten.

Zonder concessies te doen aan optische en mechanische kwaliteit levert de **MeoPro HD** een **imponerend beeld** voor een betaalbare prijs.

EUROPEAN OPTICS
since 1933

Technolyt[®]

ONDERDEEL VAN DE WAY GROUP

E info@technolyt.nl • T +31(0)75 647 45 47 • I Technolyt.nl